

УДК 343.12

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПОСОБІВ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Мельниченко С.П., здобувач
кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті досліджуються способи вчинення злочинів, пов'язаних із незаконним переміщенням вогнепальної зброї, як елемент їх криміналістичної характеристики.

Ключові слова: вогнепальна зброя, криміналістична характеристика, незаконне переміщення, спосіб учинення злочину.

В статье исследуются способы совершения преступлений, связанных с незаконным перемещением огнестрельного оружия, как элемент их криминалистической характеристики.

Ключевые слова: огнестрельное оружие, криминалистическая характеристика, незаконное перемещение, способ совершения преступления.

Melnichenko S.P. FORENSIC CHARACTERIZATION OF METHODS OF ILLEGAL MOVEMENT OF FIREARMS

This article examines the ways of committing crimes, connected with illegal movement of firearms as an element of criminalistics characteristics of them.

Key words: firearms, criminalistics characteristic, illegal movement, method of committing a crime.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світового суспільства гостро стоїть питання подолання загроз як зовнішнього, так і внутрішнього характеру держав-учасниць міжнародних відносин. Сьогодні спостерігається існування виявів масового застосування зброї на світовій арені, а саме: війни; відкриті збройні конфлікти; терористичні акти; злочинні діяння з метою формування політичних думок і консолідації політичних ланок суспільства; убивства політичних лідерів; окремі злочини із застосуванням зброї тощо. Суспільно-політичні відносини в нашій державі свідчать, що зазначені феноменальні для XXI століття тенденції виявів жорстокості й насильства, які вчинюються шляхом застосуванням зброї, не є винятком і для України.

Однією з причин існування такого стану є недостатній контроль з боку державних правоохоронних органів за обігом вогнепальної зброї (далі – ВЗ). У зв'язку з цим злочини, пов'язані з незаконним переміщенням ВЗ, є однією з першопричин загрози суспільній безпеці. Усі ці обставини зумовлюють необхідність і важливість науково-теоретичних досліджень щодо способів незаконного переміщення ВЗ та визначають актуальність обраної теми.

Ступінь розробленості проблеми. Дослідженню питань, що стосуються окремих аспектів розглядуваної проблеми, присвячені дослідження таких учених: В.В. Арешонкова, М.О. Асташова, В.І. Барка, О.О. Белякова, В.Ю. Владімірова, Г.Ф. Герєги, О.О. Долгополова, П.А. Дьяконова, О.О. Зарубінського, А.В. Іщенко, С.М. Колотушкіна, Д.С. Коровкіна, А.В. Кофанова, П.Ю. Кравчука, В.М. Ладіна, В.П. Меживого, М.А. Михайлова, О.В. Мікляєвої, Д.И. Никифорчука, Я.В. Новак, А.С. Новосад, Б.М. Петренко, В.М. Плєскачевського, О.С. Подшибякіна, І.Г. Поплавського, В.А. Ручкіна, А.В. Семенова, П.П. Смольякова, О.М. Сніцаря, М.Я. Соловійова, Р.В. Ста-

ровойтенка, Є.М. Тихонова, А.О. Топоркова, В.О. Хваліна, В.С. Шаповалова, М.М. Шульги та ін., які у своїх працях акцентували увагу на проблемах кримінально-правового, кримінологічного, оперативного-розшукового, кримінально-процесуального та криміналістичного характеру протидії кримінальним виявам, що пов'язані з незаконним обігом ВЗ, бойових припасів, вибухових пристроїв і речовин.

Аналіз наукової літератури дає змогу дійти висновку, що переміщення ВЗ розглядається вченими як складова незаконного обігу, зокрема носіння. Разом із цим окремого комплексного дослідження, що стосується специфіки переміщення ВЗ, до цього часу проведено не було.

Метою статті є спроба автора визначити сучасні способи незаконного переміщенням ВЗ.

Виклад основного матеріалу. Незаконний обіг зброї являє собою складний вид злочинної діяльності. Зазвичай учені-юристи до злочинів, які в сукупності становлять загальне уявлення про незаконний обіг зброї, зараховують такі види злочинних діянь, які тим чи іншим чином стосуються нелегального, недозволеного або забороненого законодавством України про кримінальну відповідальність поводження з ВЗ, бойовими припасами й вибуховими речовинами (ст. ст. 201, 262–264, 410 Кримінального кодексу України [1] (далі – КК України) тощо).

Сьогодні чинне правове поле України знаходиться в стані інтеграції до загальноєвропейських стандартів і в окремих випадках не відповідає міжнародним правовим документам, які ратифіковані нашою державою.

Так, варто зазначити, що відповідальність за незаконне носіння (тобто без передбаченого законом дозволу) ВЗ передбачається ст. 263 КК України. Поряд із цим у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими

припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від 26.04.2002 № 3 зазначається, що незаконне носіння холодної, ВЗ (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв є умисними, учиненими без передбаченого законом дозволу діями *щодо їх переміщення, транспортування особою безпосередньо при собі* (у руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо) [2].

На нашу думку, сутність незаконного *переміщення* ВЗ виявляється в конкретному результаті незалежно від того, особисто (при собі) це відбувається чи ні, що має бути відображено й у чинних нормативних актах. Таку саму позицію ми знаходимо й у науково-довідковій літературі. Так, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови під носінням (дією за значенням носити) розуміється нести, але з позначенням повторюваності, тривалості дії, що відбувається в різний час або в різних напрямках [3, с. 792], тоді як під переміщенням розуміється зміна місцезнаходження чого-небудь; перенесення з одного місця в інше [3, с. 918].

Така сама позиція спостерігається й у вимогах міжнародних нормативних актів, ратифікованих Україною. Так, визначення поняття «незаконний обіг» надається в Протоколі проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (далі - Протокол), дата набрання чинності якого для України - 04.07.2013. Зокрема, визначається, що «незаконний обіг» означає *ввіз, вивіз, придбання, продаж, доставку, переміщення або передачу* вогнепальної зброї, її складових і компонентів, а також боєприпасів до неї з території або територією однієї Держави-учасниці на територію іншої Держави-учасниці, якщо будь-яка із зацікавлених Держав-учасниць не надає дозволу на це відповідно до положень цього Протоколу або якщо вогнепальна зброя не має маркування, нанесеного відповідно до ст. 8 цього Протоколу [4].

Відповідно до п. в ч. 1 ст. 5 Протоколу, Україна повинна вжити законодавчих та інших заходів для визнання кримінальним злочином такої умисно скоєної дії, як «незаконний обіг вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї».

Із вищеподаного аналізу можемо зауважити, що відповідальність за незаконний обіг вогнепальної зброї, її складових і компонентів, а також боєприпасів до неї імплементована до законодавства України про кримінальну відповідальність лише частково.

Практика діяльності оперативних і слідчих підрозділів правоохоронних органів показує, що відсутність кримінальної відповідальності за вказані діяння дає змогу особам, які займаються незаконним обігом ВЗ, БП і ВР, уникнути покарання.

Найчастіше особа, яка затримується працівниками правоохоронних органів під час незаконної «доставки», «переміщення» або носіння

вогнепальної зброї у межах території країни, пояснює, що вона доставляє або переміщує їх для добровільної здачі органам влади. Ураховуючи таке пояснення та за відсутності інших доказів про причетність до незаконного обігу ВЗ чи злочинів, пов'язаних із їх використанням, згідно з ч. 3 ст. 263 КК України, така особа звільняється від кримінальної відповідальності. Отже, виникають труднощі у виявленні злочинних дій зазначених осіб.

Судово-слідча практика свідчить, що з метою виявлення злочину й невідворотності покарання процес реалізації оперативно-розшукової інформації та затримання злочинців правоохоронці змушені переносити на більш пізній момент учинення протиправних дій, за які не передбачається звільнення від кримінальної відповідальності (*на час переміщення через митний кордон України, поза митним контролем України або з приховуванням від митного контролю України передачі вогнепальної зброї* (ст. 201 КК України); *на час її передачі або збуту без передбаченого законом дозволу* (ст. 263 КК України); *на час готування чи замаху на вчинення злочину з використанням вогнепальної зброї тощо*).

Але такий стан речей, на нашу думку, не може бути визнано задовільним, оскільки, з одного боку, правоохоронці, зважаючи з моментом затримання злочинця, ставлять під загрозу життя і здоров'я громадян, яким може бути завдана шкода (умисно чи з неосторожності), з іншого – прискорюючи свої дії, правоохоронці часто втрачають можливість притягнення злочинців до кримінальної відповідальності.

Тому на сьогодні виникла правова (з метою виконання зобов'язань за Протоколом) і практична необхідність установлення кримінальної відповідальності за таке: а) доставку вогнепальної зброї з території України, або територією України, чи на територію України без передбаченого законом дозволу або без відповідного маркування вогнепальної зброї; б) переміщення територією України без передбаченого законом дозволу ВЗ, її складових і компонентів, а також боєприпасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв.

Переходячи до розгляду безпосередньої теми дослідження, зазначимо, що питання кримінально-правової кваліфікації ставилось у заголовках ще під час визначення теоретичних основ щодо способу вчинення злочину.

Перші теоретичні дослідження способу вчинення злочину були проведені А.І. Вінбергом і Б.М. Шавером. Вони розглядали спосіб учинення злочину як складову предмета криміналістики, указували на можливість використання знань про нього для пошуку слідів злочинів, установлення злочинців і розкриття вчинених ними злочинів. Велике значення надавалось знанню типових способів учинення окремих видів злочинів і розробці на цій основі методик розслідування конкретних видів злочинів. Залежно від кримінально-правової кваліфікації злочинів ученими було сформульовано кілька визначень способу вчинення умисного злочину.

В основному способи вчинення злочину вчені розглядали як «дії, спрямовані безпосе-

редньо на досягнення злочинного результату» і включали в зміст цього поняття дії щодо проникнення злочинця на місце вчинення злочину, прийому, що використовуються злочинцем, особливості предмета посягання, місце, час і знаряддя злочину [5, с. 37].

Г.М. Мудюгін поділив криміналістичні поняття «спосіб учинення» і «спосіб приховування злочину», визначивши спосіб учинення як спрямований на досягнення злочинної мети комплекс дій, що вчинюються злочинцем у певній послідовності, спосіб приховування – як комплекс дій, спрямованих на приховування злочину від оточуючих, насамперед від слідчих органів, щоб ухилитись від відповідальності за вчинене діяння [6, с. 65–66].

На думку Е.Д. Куранова, спосіб учинення злочину – це комплекс дій щодо підготовки, учинення та приховування злочину, вибраних винним відповідно до наміченої мети й тих умов, у яких здійснюється злочинний намір [7, с. 165–167].

О.М. Колесніченко стверджує, що спосіб учинення злочину – це спосіб дій злочинця, що виражається в певній послідовності, поєднанні окремих рухів, прийомів, що застосовуються суб'єктом. На думку вченого, варто розрізнити «спосіб підготовки до вчинення злочину, спосіб самого вчинення, а також приховування злочину» [8].

Не погоджуючись із наведеним твердженням, Г.Г. Зуйков зауважує, що дії щодо підготовки, учинення і приховування злочину утворюють єдиний спосіб його вчинення, оскільки спрямовані на досягнення єдиної для них мети, хоча кожна окремо має свою самостійну мету [9, с. 32]. Учений визначає спосіб учинення злочину як систему дій щодо підготовки, учинення і приховування злочинів, детермінованому умовами зовнішнього середовища і психофізичними якостями особи, пов'язаними з вибірковою використанням відповідних засобів та умов місця і його часу [10, с. 33].

Л.Л. Каневський під способом учинення злочину розуміє комплекс психофізичних і професійних навичок і вмінь, які злочинець з урахуванням об'єкта злочинного посягання, обстановки, часу й місця використовує для підготовки, учинення та приховування злочинів. До елементів способу вчинення злочину вчений зараховує підготовку до вчинення злочину, використання знарядь злочину, механізм злочинного посягання, спосіб приховування злочину [11, с. 102].

С.М. Зав'ялов стверджує, що спосіб учинення злочину – не просто сума або якийсь комплекс поведінкових актів, а цілісна структура поведінки, що є певною системою. Як і будь-яка система, що має певну структуру, спосіб учинення злочину утворюється із взаємопов'язаних елементів, актів поведінки, спрямованих на підготовку, учинення та приховування злочину [12, с. 7].

Отже, більшість учених, розкриваючи зміст цього поняття, визначає спосіб учинення суспільно небезпечного діяння як систему дій із його підготовки, учинення та приховування.

Отже, незаконне переміщення ВЗ потрібно розглядати як систему дій із підготовки,

вчинення та приховування, котрі об'єднані єдиним умислом і зумовлені формою реалізації злочину, яка спричинена умовами зовнішнього середовища, об'єктом злочинного посягання та психофізичними властивостями особи.

Автори навчального посібника «Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ» серед типових способів підготовки до вчинення злочину, пов'язаного з незаконним обігом зброї, виділяють такі: 1) підшукування об'єкта, з якого її можна викрасти, і ретельне його вивчення (режим роботи, маршрути, час і за соби пересування особи, яка має доступ до сховищ озброєння, наявність технічних засобів захисту й охоронної сигналізації, наявність сейфів і спеціальних захисних сховищ тощо); 2) підшукування осіб, яким можна зброю збути; 3) підшукування співучасників; 4) створення підроблених документів, що надають дозвіл на зброю або не показують її нестачу; 5) підшукування способів для вносу зброї з об'єкта та обладнання для цього тайників (в одязі чи речах); 6) підшукування місця для зберігання зброї, обладнання для цього тайників; 7) закупівля макетів зброї, якими можна замінити справжню в місцях її зберігання. Щодо способів учинення злочину, відповідальність за який передбачено у ст. 263 КК України, то ними є такі: зберігання, носіння, придбання, виготовлення, ремонт, передача і збут ВЗ (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу (тобто незаконно). Незаконне носіння вогнепальної чи холодної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв є умисними, учиненими без передбаченого законом дозволу діями щодо їх переміщення, транспортування особою без посередньо при собі (у руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо) [13, с. 252–253].

Висновки. Не заперечуючи думки вищевказаних дослідників, зазначимо, що аналіз сучасної судово-слідчої практики дав нам змогу визначити, що незаконне переміщенням ВЗ доцільно розглядати як систему дій із підготовки, учинення та приховування, котрі об'єднані єдиним умислом і зумовлені формою реалізації злочину, яка спричинена умовами зовнішнього середовища, об'єктом злочинного посягання та психофізичними властивостями особи.

Найбільш поширеними способами незаконного переміщення ВЗ є такі:

1. *Способи підготовки до переміщення:*
 а) вибір транспорту, яким буде переміщуватись ВЗ; б) підшукування справжніх або підробка документів (які маскують вогнепальну зброю, приховують особу відправника (перевізника) тощо); в) підготовка маскувальних засобів (муляжів, шухляд, коробок тощо); г) вибір місця схованки зброї в транспорті; д) вивчення маршруту руху транспорту; е) пробне відправлення незначної частини зброї; є) вивчення заходів перевірки вантажу; ж) пошук осіб (як правило, пристарілого

віку або інваліди, котрі звільняються від кримінальної відповідальності), які за винагороду згодяться перевезти вантаж (вогнепальну зброю), тощо.

2. До способів переміщення ВЗ належать такі: а) за допомогою транспортування поїздами, морськими й повітряними суднами, серед вантажу знаходиться ретельно прихована зброя. Зброя може бути розміщена в спеціально обладнаній схованці або у важкодоступних місцях транспортного засобу; б) шляхом поштових відправлень. Найбільш популярними на сьогодні є такі поштові перевізники: «Укрпошта», «Нова пошта», «Ін тайм», «Делівері» тощо; в) переміщення особливо в ручній поклажі, валізі, під одягом, у предметах-схованках, коробках тощо; г) за допомогою мережі Інтернет. Сьогодні можна знайти попутників для подорожування на великих відстанях територією України. Одним із найбільш відомих сайтів для попутників є «blablacar.com.ua». Легальна схема домовленостей про подорожування виглядає так: а) водії публікують маршрут поїздки, указавши ціну за місце; б) пасажир знаходить водіїв і бронює місце в авто; в) попутники подорожують разом, розділяючи витрати на пальне [14] тощо.

3. Способи приховування злочину спрямовані на знищення слідів: а) які залишають металеві частки вогнепальної зброї, збройове мастило, порохові гази; б) одягу; в) засобів маскування; г) підробних документів тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print1453236520700061>.

2. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду

України від 26.04.2002 № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02>.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінськ : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

4. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боеприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_792.

5. Ермолович В.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений / В.Ф. Ермолович. – Минск : Алмафея, 2001. – 241 с.

6. Мудюгин Г.Н. Версии об объективной стороне преступления / Г.Н. Мудюгин // Планирование расследования преступления. – М., 1957. – С. 65–66.

7. Куранов Э.Д. Об основных положениях методики расследования отдельных видов преступлений / Э.Д. Куранов // Вопросы криминалистики, 1962. – № 6–7. – С. 165–167.

8. Колесниченко А.Н. Содержание и значение криминалистической характеристики преступлений / А.Н. Колесниченко // Актуальные проблемы советской криминалистики. – М., 1980. – С. 81–83.

9. Зуйков Г.Г. Криминалистическое учение о способе совершения преступления : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09. «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Г.Г. Зуйков. – М., 1970. – 34 с.

10. Зуйков Г.Г. Криминалистическое учение о способе совершения преступления : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09. «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Г.Г. Зуйков. – М., 1970. – 34 с.

11. Каневский Л.Л. Разработка типовых криминалистических характеристик преступлений и их использование в процессе расследования / Л.Л. Каневский // Российский юридический журнал. – 2000. – № 2. – С. 101–111.

12. Зав'ялов С.М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / С.М. Зав'ялов. – К., 2005. – 21 с.

13. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ : [навчальний посібник] / [О.В. Батюк, Р.І. Благута, О.М. Гумін та ін.] ; за заг. ред. С.В. Пряхіна. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – 324 с.

14. Офіційний сайт blablacar [Електронний ресурс]. – Режим доступу : blablacar.com.ua.